

VAHDETİN İNŞASINDA VAHİY VE HZ. PEYGAMBER

Yavuz ÜNAL*

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 23 Ocak 2020, **Kabul Tarihi:** 20 Mart 2020, **Yayın Tarihi:** 31 Mart 2020, **Atf:** Ünal, Yavuz. "Vahdetin İnşasında Vahiy Ve Hz. Peygamber". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/1 (Mart 2020): 25-53.

<https://doi.org/10.33415/daad.672391>

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 23 January 2020, **Accepted:** 20 March 2020, **Published:** 31 March 2020, **Cite as:** Ünal, Yavuz. "The Prophet Muhammed and The Process of the Muslim Unity (Vahdet)". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 20/1 (March 2020): 25-53.

<https://doi.org/10.33415/daad.672391>

Öz

Birlik ve bir olma veya bütünleşme anlamında kullanılan Vahdet, farklı özellikleri olan bireylerden oluşan, ancak parçalarının özel anlamından ziyade, bütünüün yapısını, fonksiyonunu ve değerini ifade eden yapısal bir olgudur. Müslüman bireyin farkındalığı ve eğitilmesiyle başlayan süreç, sosyal yaşam için bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu durum vahdete ilişkin özel hassasiyetlere vurgu yapılmasını ve özel hukuk inşa edilmesini gerekli kılmıştır. Bütün içinde parçanın varlığının söz konusu olmadığı bina metaforuyla anlatılan vahdette, müminler birbirlerini kuşatmaktadırlar. Diğer parçalardan biri olan kardeşi yardımsız bırakmama, onu terk etmeme, onu hakir görmeme vb. ahlaki ilkelerle kuşatılan ilişki ağında, ilgisiz olmak ya da irtibatı kesmek cahiliye ölümü üzere ölmek olarak tasvir edilmektedir.

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in başlattığı, hulefa-i raşidin döneminde de kurumsallaşan İslam'ın uygulamasıyla ortaya çıkan yaşam biçimi ve toplumsal barış, sonraki dönemlerde modellenmesi arzu edildiği için, *asr-ı saadet* tabiriyle ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hiz. Muhammed, Vahiy, Kardeşlik, Vahdet, İslam Birliği.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, yavuzun@omu.edu.tr, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-7927-2943>

The Prophet Muhammed and The Process of the Muslim Unity (Vahdet)

Abstract

Unity used in the sense of union or integration, consisting of individuals with different characteristics, rather than the specific meaning of union and unity. It is a structural phenomenon that expresses the whole structure, function and values. The process which starts with the awareness and education of the Muslim individual is seen as a necessity for social life. This situation unity emphasizes special sensitivities related to welfare. and private law. In the revelation described by the metaphor of the building where the existence of unity, believers and Muslims surround and support each other. the other parts of unity not to leave Muslims without help, not to abandon him, not to insulted him as well etc., furthermore being disinterested or disconnecting is described as dying to death of ignorance. Prophet Muhammad initiated this at rashidun caliphate period. the practice of Islam, come up with the way of life and social peace, in the later periods after that it is expressed in the term 'golden age'.

Keywords: The Prophet, Brotherhood, Inspiration, Uniqueness, Unity of Muslim

Giriş

26 | db

Birlik ve bir olma veya bütünleşme anlamında kullanılan *vahdet*, kendi başına her birinin özel kişiliği, hakkı ve statüsü bulunan bireylerin oluşturduğu, ancak parçalarının özel anlamından ziyade, bütünü yapısını, fonksiyonunu ve değerini ifade eden yapısal bir olgudur. Söz konusu bütün, parçaların ortak vasıflarıyla muttasıftır. Bu nedenle parçalardan oluşan bütünüün özellikleri, misyonu ve refleksleri de, parçaların ortak vasfı olarak tezahür etmektedir. Zira bu yapı sorumluluk sahibi ve nitelikli bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin sorumluluk sahibi olması, halife olarak yaratılmasından;¹ nitelikli olması ise özelde birbirlerine karşı, genelde ise bütün mahlukata karşı yükümlü ve hesap vermekle kayıtlı kulluk kurallarıyla yaşamlarını sürdürmek zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle söz konusu yapı, Hz. Peygamber'in üstlendiği misyonu yüklenerek vasat (hayırlı) ümmeti oluşturmaktadır².

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in inşa ettiği vahdet/ümmet olgusunun, hülefa-i raşidin dönemindeki örnekleriyle kurumsallaştığı görülmektedir. Vahdet vesilesiyle ortaya çıkan refah, huzur ve toplumsal barış ortamı, sonraki dönemlerde, modellenmesi yönündeki arzuyu ifade

¹ el-Bakara, 2:30.

² el-Bakara, 2:143

eden ‘asr-ı saadet’ kavramıyla kayıtlara girmiştir.³ Nitekim bu düşüncenin yönlendirmesiyle, döneme ilişkin tematik tezler yapılmış⁴ ve ‘Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam’⁵ adı altında farklı yazarların katkısıyla, bütünün parçası olduğu düşünülen farklı konuların bir araya getirildiği özel bir çalışma da gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu model toplumu oluşturan ve hayırlı/vasat ümmet kavramıyla atıfta bulunulan bu yapı, Kur’an’da, iyilikleri emretmek ve kötülöklere engel olmak gibi, özel bir misyonla anılmaktadır.⁶ Nitekim Hz. Peygamber (sav) de bu noktaya her fırsatta dikkat çekmiştir. Mesela yol kenarlarında oturulmasını yasakladığında, insanlar alışkanlıklarını ve ihtiyaçlarını zikrederek bir çözüm talebinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Allah Rasulü: ‘Muhakkak oturacaksınız o halde yolun hakkını verin!’ buyurmuştur. Sahabiler: ‘Yolun hakkı nedir?’ diye sorduklarında Resulullah (sav): ‘Gözü sakınmak, (geçenlere) eziyet etmemek, verilen selamı almak, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmaktır’ buyurmuştur.⁷

Hz. Peygamber’in tebliği ve eğitimiyle Müslüman bilincinde, iyilikleri ikame etmekle kötülüklerin yaygınlaşması arasında tersine bir ilişki kurulmaktadır. Zira birinin terki, diğerinin yaygınlaşmasını sağlamakta; üstelik sonuçları sadece yapanları ilgilendirmemektedir. Sünnetullah kavramıyla dikkatlere sunulan helak örnekleri de bu sürecin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu duyarlılığın yitirilmesinin sonucunu anlatmak için Hz. Peygamber, gemi metaforunu kullanmaktadır. Kura ile gemide yerleri belirlenen yolculardan alt kısımda kalanlar, su almak istediklerinde, üsttekileri rahatsız etmemek amacıyla kendi alanlarından bir delik açarak ihtiyaçlarını gidermeyi düşünürler. İlk bakışta konu ile ilgili olmayan üsttekiler, alt kısımda kalan insanları kendi hallerine bırakırlarsa, hepsi birlikte batacaaktır. Engel olurlarsa, hem kendileri kurtulacak ve hem de diğerleri felah bulacaktır.⁸

³ Abdülkerim Özyayın, “Asr-ı Saadet” Mad., TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991 c.3, s.501,

⁴ Bkz. Nebi Bozkurt, Asr-ı Saadette Mescid ve Fonksiyonları, MÜSBE, 1984; Abdullah Duman, Asr-ı Saadette Müslüman ve Yahudi İlişkileri, YYÜSBE, 1995; Mikail Çirkin, Asr-ı Saadette İman-Amel Münasebeti, SÜSBE, 1996.

⁵ Vecdi Akyüz, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam (1-5), Beyan Yay. İstanbul, 1994.

⁶ Âl-i İmran, 3:110.

⁷ Müslim, Selam, 3.

⁸ Buhari, Şerike, 6.

Sonuçları toplumun tamamını ilgilendiren, dolayısıyla ümmet için özel bir vasıf olarak zikredilen bu misyonun sürdürülebilir olması, Allah Teala'nın (c.c.), içinizden bu işe tahsis edilmiş olan bir grup bulunsun⁹ önerisiyle biçimlenmiştir. Dolayısıyla ümmet için ayırıcı ve yaşam belirtisi olan bu vasfın, tüm zamanlarda bir karşılığının olması hedeflenmiştir.

Tevhit ve Vahdet

Aynı kökten gelen ve bütün gücü, takdiri ve tasviri tek bir ele, yani Allah'a inhisar ettiren *tevhit* kavramı ile, farklı yetenekleri, güçleri ve imkanları bulunan Müslümanlar arasındaki birliği ifade eden *vahdet*, köklerinin aynı olmasının yanında fonksiyon açısından da ciddi bir benzerlik göstermektedir. İkisinde de çokluktan kaynaklanan olumsuzlukları giderme hedefi dikkatleri çekmektedir.¹⁰

Allah'ın isim ve sıfatlarında dikkat çeken farklı unsurlar, Allah kavramında ayrılamayacak kadar iç içe geçmektedir. Bu nedenle O'nun Rahîm olması ile Tevvâb olması arasındaki paralel; ya da Kahrîr veya Cebbâr olmasıyla Rahmân olması arasındaki aykırı ilişki ve hepsinin birlikte oluşturduğu algıyı bütüncül bir bakışla okumak gerekmektedir. Aksi takdirde çok tanrılı bir din algısı ortaya çıkacaktır. Hatta Allah'ın farklı tezahürleri gibi bir yorumla putperestliğin meşruiyetine kapı aralanabilecektir.¹¹ Biraz daha ileri gidildiğinde, Arap müşriklerinin inançlarında olduğu gibi, yaratıcı olarak Allah'ı kabul ederken¹², hayatlarını tanzim noktasında Lat, Uzza ve Menatı önlerine geçirmeyi çözüm olarak görmeleri normalleşecektir. Cahiliye dönemi Arapları için zikredilen ilahlar ve görevleri, ya da Yunan panteonundaki ilahların ortaya çıkış süreçleri ve görev dağılımları¹³ dikkate alındığında bu durum daha açık bir şekilde görülmektedir.

⁹ Âl-i İmran, 3:104.

¹⁰ Adnan Demircan, "Kutlu Elçilikle Şirkten Tevhide Tefrikadan Vahdete Yolculuk", Şanlıurfa, 2016, s.11.

¹¹ Cemalnur Sargut'un bu tarz davranışları makulleştiren değerlendirmesi için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=Uf_9lwNCeX4 (20.12.2019).

¹² "Andolsun, eğer onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı hizmetinize kim verdi?" diye soracak olsan mutlaka, "Allah" diyeceklerdir. O hâlde nasıl (haktan) döndürülüyorlar?" (Ankebut, 29:61).

¹³ Her biri farklı bir misyon sahibi olan Yunan tanrıları, birinci ve ikinci kuşak tanrılar (titanlar) olarak da kendi içinde ayrı bir hiyerarşiye sahiptirler. Bkz. <http://www.yunanistan.co/yunanistan/yunanmitolojisi/yunanmitolojistanriları> (20.12.2019).

Allah'ın zatî ve subutî sıfatlarının kavranamaması, hayata ve insanlara ilgisiz görülmesi vb. nedenler, yeni bir arayışı, dolayısıyla inanç biçimini doğurmuştur. Nitekim deistik düşünce, bu parçalanmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Zira yaratıcı olarak kabul edilen Allah'ın, mahlukatı özellikle de insanı yaratması nedensiz olarak nitelendiğinde, yarattıklarıyla ilgilenmesinin de bir anlamı kalmamaktadır. Alan, konu, güç ve özellik farklılığı gerektiren hususlar Bir'de cem edilemediği zaman da, her bir hususun başka bir olgu gibi algılanması; dolayısıyla yeni bir tanrıya ihtiyaç duyulması zorunludur. Yetki ve misyon dağıtımı gibi görülen bu işlem, aynı zamanda Allah'ı yetkisizleştirme ve hayattan uzaklaştırma anlamına gelmektedir. Nitekim yaşam tarzlarına müdahale eden yeni din ve söyleme rıza göstermeyen müşrikler, bir tarafta Allah, diğer tarafta ise Rahman kelimesiyle O'nun çağrılmasını yadırgamışlar; hatta bunu kendi inanç tarzlarının meşruiyetinin delili olarak görmüşlerdir.¹⁴

Söz konusu yaklaşımda, Allah'ın takdir etmesi ve imkân vermesiyle cezalandırması, görmesi ve bilmesiyle engel olmaması arasındaki irtibat, sorun oluşturmaktadır. Daha da önemlisi müşrik bakışa göre, Allah'ın Rab olarak hayata müdahalesi, hayatı ve ölümü yönetmesi, tövbeleri kabul etmesi, dualara icabet etmesi, sevmesi, gazap etmesi vb. müdahaleleri anlaşılır gibi değildir. Zira o bunlarla ilgilenmez; bunlar alt ilahların görevleridir. Bu nedenle Allah'ın zat ve sıfatlarını bir bütün halinde değerlendirmek suretiyle muvahhit olmak, aynı zamanda varoluşu tanımlamak anlamına gelmektedir.¹⁵ Varoluş konusunda zihin karışıklığını ortadan kaldırmak için ayette kullanılan vurgu ilginçtir. Buna göre henüz arşı su üstünde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah, hangimizin amelinin daha güzel olacağı konusunda bizleri imtihan etmek için yaratmıştır.¹⁶

Dilde birkaç şeyin bir araya getirilmesine tevhit etme ifadesi kullanılırken, inanç bazında 'tevhid', her şeyin maliki, kontrol edeni, yöneteni ve sorgulayıcısı anlamında O'nun tek olduğuna inanmayı ve bu doğrultuda eylemlerde bulunmayı beyan etmektedir. Göndermiş

¹⁴ "De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut" (İsra, 17:110).

¹⁵ Zariyat, 51:56.

¹⁶ Hud, 17:7.

olduğu Peygamberleri, Kitapları, Melekleri vs. O'nunla anlam kazanır. Ancak bu, Ehad'dır. Doğurulmamış ve doğurtmamıştır. Bir'dir¹⁷; isim ve sıfatları zihinlerde doğru bir tasavvur oluşması için O'nun farklı yönlerine dikkatleri çeker. Kulluk yapıp yapmayacaklarını görmek gibi özel bir nedenle yarattığı insanların pozisyonlarını ve uyacakları kuralları O belirlemiş, imtihan alanında kalma süresini (ömrü) ve varlık sahnesine çıkış sırasını (doğumu) da O takdir etmiştir. Yer olarak dünyayı, zaman olarak takdir edilen ömrü, imtihan olarak da kendisine verdiği imkânları araç olarak kullanmıştır. Hanginizin daha güzel işler yaptığını görelim diye kaydıyla zikredilen hayatın ve ölümün yaratılması¹⁸ bu espriye matuftur.

Söz konusu bağlamda özel bir varlık olarak yaratılan insan, tek başına O'nun muhatabıdır. Ancak kulluk imtihanı, belirli bir zamanı, coğrafyayı, sosyal çevreyi ve özel pozisyonu gerektirmektedir. Bu durum, yaratılış itibarıyla ayrıcalıklı olan insana verilen özel değeri göstermektedir. Zira Halık-ı Mutlak, özel yeteneklerle donattığı ve kendine meyledecek bir yapıda (fitrat üzere) yarattığı¹⁹ insanı kendi haline bırakmamıştır. Kendisine bahsettiği akıl nimetinin yanında, işini kolaylaştıracak araçlar oluşturmuş ve durumunu açık edecek bir takım talepler ve yasaklar belirlemiştir. 'Din' ifadesiyle karşıladığımız bu yapıda, kuralın kendisi kadar, kim tarafından ve nasıl belirlendiği de önem arz etmektedir. Zira her şeyin maliki olan tek bir otoriteye irca edilmesi tevhidî, aksi ise tevhidin zıddı olan şirki çağrıştırmaktadır.

İnsanın ömrü boyunca, kendi hesabını kendisi görecektir ve kendine özgü hükmü kendisi verecektir kadar durumun açık olmasını sağlayacak imtihanları yaşaması kaçınılmazdır²⁰. Hatta tövbe edip etmediği anlaşılabilir diye insanın hayatında benzer eylemler tekrar edecektir.²¹ Bunların gerçekleşeceği alan içinde, insanın diğerleriyle ilişkilerini zorunlu kılan ağlar da oluşturulmuştur. Bir olan insanın, birlikte yaşayacağı sosyal ortamlar içinde aile ilk sırayı almaktadır. Bu yapı, onun sorumluluklarının alanını ve sınırını da tayin edici güce sahiptir.

¹⁷ İhlas, 112:1-4.

¹⁸ Mülk, 67:2.

¹⁹ Buhari, Cenaiz, 79.

²⁰ Âl-i İmrân, 3:186.

²¹ Tevbe, 9:126.

Tek başına Rabbinin muhatabı olan insan, eşyle bütünleştirilmiş, ailesiyle de güçlendirilmiştir. Birliği ifade eden Yüce Yaratıcı, tek bir nefisten yarattığı varlık için eşler yaratmış²² ve onların birbirlerine örtü olmasını sağlayacak bir yapı öngörmüştür.²³ Bu yapının harcı, kulluk sisteminde, nikâh olarak tezahür etmiştir.²⁴ Ebeveynin/Ailenin rızası, eşlerin kabulü ve şahitlerin Allah için şahitliğiyle oluşan bu yapı, vahdetin mikro temsili olarak görülmelidir. Oksijen ve hidrojenin birleşiminden suyun oluşması gibi, erkek ve bayanın birleşmesinden ortaya çıkan aile, aynı zamanda ümmetin ana yapı taşıdır. Dolgu malzemesi olarak bireyler kullanılsa bile, asıl eleman ailedir. Bu birliktelik, içine doğulan amca-dayı-teyze-hala şeklindeki yelpazede, kendilerinden doğacak çocuklar ve torunlarla büyüyecek ve geleceğe uzanacak olan bir oluşumdur.²⁵ Bu misyonu nedeniyle akrabaların gözetilmesi ve akrabalık ilişkilerinin güçlendirilmesi ısrarlı bir şekilde talep edilmektedir.²⁶ Bu haliyle aile kabileye; kabile boya; boy millete/ümmete uzanan bir sürecin başlangıcıdır. Tersinden bakıldığında ana yapının indirgenebilecek en küçük parçası olarak aile görülmektedir.

db | 31

Evlilikte, tarafların her biri müstakil şahsiyetlerdir. Hakları, sorumlulukları ve yetenekleri farklıdır. Bu haldeki şahıslar iradi olarak bir bütünün parçası olduktan sonra, öncelikleri yeniden belirlenecek, hak ve sorumlulukları da yeniden tanımlanacaktır. Muhabbet, hoşgörü, sabır ve fedakârlık onları birbirine yaklaştıracak ve sonunda kaynaştıracaktır. Zira evlilik öncesi bireysel yaşam, evlilikle birlikte yeni bir boyuta evrilmiştir. Nikâhla birlikte birbirlerini çağrıştıran, güçleri ve farklılıkları zenginlikleri olan bir bütün oluşmuştur. Öyle ki, eşlerden biri şahsen zikredilse bile, ailesi kastedilecektir.

Aileler akrabalık bağı aracılığıyla birbirleriyle irtibatlanmış ve bu bağın korunması istenmiştir.²⁷ Zira bu, bir çekirdek üzerine kuşatıcı haleler oluşturan bir sarmallar zincirini andırmaktadır. Söz konusu yapıda dikey gelişmenin sağlıklı oluşabilmesi için, karşılıklı olarak iki eşin yeni yapıda hukuklarının tanımlanması ve sınırlarının belirlen-

²² Nisa, 4:1.

²³ el-Bakara, 2:187.

²⁴ Nur, 24:32; Nesai, Siyâm, 43.

²⁵ Nahl, 16:72.

²⁶ el-Bakara, 2:177; Nisa, 4:1; Buhari, Zekat, 1.

²⁷ Nisâ, 4:1; İbn Hibbân, Sahih-i İbn Hibbân, II, 185.

mesi gibi, aileler arasında da yeni inşanın sağlıklı bir zemine oturtulması gerekmektedir. Küfüv/denklik teorisi bu nedenle yapıyı güçlendiren, dağılma riskini azaltan ve huzuru temin eden bir uygulama sunmaktadır.²⁸ Aksi takdirde bozguncular oluşumun imkânını ortadan kaldıracaklardır. Bireyin zaafı olan haset, bencillik, rekabet, kibir, dedikodu, ikiyüzlülük vb. eylemler, iyiliği yok ettiği gibi, yapıyı da yok edecektir. Akraba olgusuyla korumaya alınan insan, aynı zamanda bütünü bir parçası olma eğitimine tabi tutulmuştur. Dolayısıyla aidiyet bilinci inşa edilmiş; ortak kaygı ve refleksler geliştirilmiş ve birlikte hareket etme yeteneği oluşturulmuştur. Zira sorumluluk sahibi, fedakâr, cömert, risk alan ve birbirlerine karşı hoşgörülü bir insan ana yapının inşasında aranılan malzeme olarak görülmektedir.

Vahdetin Teorik Çerçevesi

Vahdetin görünür âlemde somut karşılığı olan millet / ümmet kelimeleri, birliği ifade eden şemsiye kavram olarak kullanılmaktadır. Birbirine muhtaç, ama aynı zamanda birbirinin imtihanı olan bu yapılandırmanın, tanışmak, kaynaşmak, kollamak ve yardımlaşmak gibi farklı hikmetlere mebni olduğu Allah Teâlâ tarafından açık bir şekilde beyan edilmiştir.²⁹ Bu yapılanmayı ifade eden, hatta anlamını özelleştiren *vahdet* kelimesi, müstakil varlığı olan her bireyin, kendisini bütünü işlevsel bir parçası olarak görmesini hatta bu yapının içinde fonksiyonel olmasını ifade etmektedir.

İradesini Allah'a teslim etmiş, Rasulünün terbiyesinde yetişmiş ve onu rol modeli olarak gören Müslüman bireylerden oluşan ümmet, bu sefer hitabın doğrudan muhatabı olmuştur. Allah'a iman eden, yaptığı her şeyin hesabını verecek ve karşılığını görecek olan bireylerin ortak adı olan ümmet, yaşadığı dünyada marufu yani güzel olan ne varsa onun öne çıkmasını sağlayacak, münker/çirkin olan ne varsa onu da hayattan uzaklaştıracaktır. Ancak bu, ana yapının temel taşı olarak görülen bireyler açısından teorinin ya da sözün değil, eylemin; oldurmanın değil olmanın öncelenmesini zorunlu kılan bir süreçtir. Zira kişinin yapmadığı şeyi söylemesi kabul edilemez bir eylem olarak görülmektedir³⁰.

²⁸ Değerlendirme için bkz. Şevket Pekdemir, "Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c.15, s.1, ss.113-149.

²⁹ Hucurât, 49:13.

³⁰ es-Sâf, 61:2-3.

Ana yapının parçası olan bireyin İslamlaşma sürecini yaşamış olması, katkıya elverişli olmasını gerektirmektedir. Bunun için bütün unsurlarıyla İslam'ı kabul etmiş ya da iman etmiş olması³¹; inancının gereği olan namaz, oruç, zekât ve hac gibi İslam'ın temel esaslarını ikame etmek suretiyle kimliğini ve aidiyetini ortaya koyması; inancının temel dinamiklerini dikkate aldığını gösteren davranışlar sergilemesi beklenmektedir. Diğer bir ifade ile bu süreçte inanç, ibadeti/Allah'a kulluğu; kulluk ise güzel ahlakı gerektirmektedir. Söz konusu döngüyü tamamlayan bireyler, misyon sahibi ümmetin inşasında yük taşıyıcı figürler oluşturabilmektedir. Zira en hayırlı ümmet, iyiliğin temsilcisi, kötülüklerin ise düşmanı³² olarak nitelenmekte; dolayısıyla sosyal hayatta faal ve denge unsuru olarak görülmektedir.

Hız. Peygamber'in muhataplarına karşı sorumluluğu ile ümmetinin insanlara karşı olan sorumluluğu benzerlik göstermektedir. Söz konusu sorumluluğu taşıyabilmek, Hız. Peygamber'in temsil ettiğini yüklenebilmek, tezkiye edilmiş bir nefsi, gayri ahlaki tutum ve davranışlara sevk eden haset, bencillik, nefret, tekebbür vb. beşeri zaafırları ifade eden vasıflardan arınmış olmayı gerektirmektedir. Zira ayette vurgulandığı üzere bu misyon, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasının kaldıracabileceği bir yük değildir:

“Böylece, sizler insanlara şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size şahit (ve örnek) olsun diye sizi denge unsuru bir ümmet yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resûl'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırt edelim diye kible yaptık³³.”

Peygamber'ine yüklediği misyonun, ona tabi olanlar tarafından da sürdürülmesini murad eden Yüce Mevla, hakkın tebliğcisi ve temsilcisi olmayı sahipsiz bırakmamış, hatta ümmetin içinden buna muhatap olan bir kitlenin olması arzu edilmiştir:

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun³⁴.”

³¹ el-Bakara, 2:208.

³² Âl-i İmrân, 3:110.

³³ el-Bakara, 2:143.

³⁴ Âl-i İmrân, 3:104.

Ümmetin içinde bu yükü kaldırabilecek olanlar âlimlerdir. Nitekim bu bağlamda sözün muhatabının âlimler olduğunu, Hz. Peygamber, 'Peygamberlerin varisleri alimlerdir'³⁵ hadisiyle dikkatlere sunmuştur.

İyiliğin temsilcisi olmakla farklılaşan ümmeti, diğerlerinden ayırtıran bir eylem olarak Allah Teâlâ müminlerin kiblelerini yani yüzlerini dönecekleri yönü belirlemiştir. Eşik olarak görülen bu eylem, Müslümanları, Medine'de baskın bir güç olan ve kendilerinin Hakk'ın tek temsilcisi olduğunu iddia eden Yahudilerden ayırtmıştır. Bu nedenle Allah Teâlâ, kible değişikliğini elçisine tabi olanla olmayanı ayırt etmenin aracı olarak takdim etmiştir³⁶. Söz konusu eylem, kelime-i tevhid ile kabul ve ikrar edilen ilke, değer, tarz ve kuralların inşa ettiği bireylerden oluşan ana yapının yani ümmetin görünür kılınmasıdır. Aynı zamanda müstakil bir kible, öteki ile ayrışmayı ifade ederken, inananların arasında ayrışmanın reddi, birlikte hareket etme yeteneklerinin geliştirilmesi; dolayısıyla kimlik inşasına yönelik etkin bir adımdır. Bunun karşısında yer alan söz, davranış ve tavırlar Hz. Peygamber'in dilinde, "iman etmemiştir", "bizden değildir", "mescidimize yaklaşmasın"³⁷ vb. tepki ve uyarı ifadeleriyle dikkatlere sunulmuştur. Sonraki dönemde de ehl-i kiblenin tekfir edilemeyeceği hükmü ile eşik olarak kullanılmıştır³⁸.

Söz konusu vahdet, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem (as.) ile başlamıştı. Ancak Habil ve Kabil kıssasında³⁹ olduğu gibi, insanlar, yapının gereklerini yerine getirmediğinde, diğer bir ifade ile Hâlık-ı Mutlak'a itaat etmek yerine nefislerine ya da şeytana uydularında yapının dışına çıktılar, dolayısıyla birliği bozdular. Bu durum ayet-i kerimede açık bir şekilde vurgulanmaktadır:

"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere kitapları hak olarak indirdi"⁴⁰.

³⁵ Tirmizi, İlim, 19; İbn Hanbel, V, 197.

³⁶ el-Bakara, 2:143.

³⁷ "Müslümanlar arasında aldatma yoktur! Bizi aldatan, bizden değildir!" Darimi, Buy'u, 10; "Bizden başkalarına benzemeye çalışanlar bizden değildir" Tirmizi, İsti'zan ve Âdâb, 7.

³⁸ Bkz. Metin Yurdagür, "Ehl-i Kible" mad., TDV İslam Ansiklopedisi, 1994, ss.515-516.

³⁹ el-Maide, 5:27.

⁴⁰ el-Bakara, 2:213.

Her ne zaman tevhit eksenli birlik, adalet odaklı yapılanma bozulmuşsa, aynı şartlarda yaşayan insanlar, doğal birlikler oluşturmuşlardır. Güç, çıkar veya istismar odaklı bu yapılanmalar karşısında Allah, uyarıcı ve müjdeleyici elçiler gönderdi,⁴¹ hatta onlara okuyabilecekleri kitaplar da verdi. Ancak bu yapıda her mümin, ayırım yapmaksızın kendi peygamberine indirilen kitaba iman ettiği gibi, öncekilere de iman etme yükümlülüğündedir.⁴² Önceki peygamberlere iman edenler de sonra gelen peygambere ve getirdiği kitaba iman etmek zorundadır. Dolayısıyla Hz. Âdem ile başlayan Tevhid mücadelesinde vahdet söyleminin, Müslümanlar arasında yatay bir yapılanmanın yanında, son peygamber Hz. Muhammed ile birlikte dikey olarak da sağlanması amaçlanmıştır. Bu durumda çağdaşlar arasındaki Vahdet/Birlik tezinin, Allah nezdinde tek din olan İslam'ın gelişmiş-geçmiş bütün müntesipleri arasında da sağlanması esastır. Ancak öncekilere iman etme nasıl bir yükümlülük ise, sonra gelene uyma da öncekilere iman edenler açısından bir zorunluluktur. Bunu bilmelerine rağmen, aksi davranış sergileyenler ise, kendilerine yazık etmektedirler⁴³.

Vahdet esaslı bu bütüncül yaklaşım, 'halife' vasfıyla yeryüzünde sorumluluk sahibi olan bireylerin, barış içinde olması, uyumlu ve huzurlu bir toplum oluşturmaları teklifinin teorik çerçevesini oluşturmaktadır⁴⁴. Öte yandan peygamberleri ya da kitapları yarıştırmak suretiyle, müntesipleri arasında ortaya çıkacak çatışma ihtimalini de bertaraf etmektedir. Hz. Peygamber sonrasında ana yapıyı bozacak, ötekileştirme ya da özelleştirme şeklinde ortaya çıkan ikincil kimlikler de aynı riski taşımaktadır. Bugün Afganistan, Irak, Suriye, Yemen vb. sorunlu Müslüman coğrafyada yaşananlar bu açıdan değerlendirilmelidir. Zira Müslümanlar öteki kavramını İslam milleti içinde mezhepsel kaygılara ya da cemaat yapılanmasına bağlı kalarak, ön

⁴¹ el-Mâide, 5:48.

⁴² el-Bakara, 2:285.

⁴³ "Şüphesiz Allah katında din İslâm'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir." (Enam, 61:6); "Hani, Meryem oğlu İsa, "Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim" demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, "Bu, apaçık bir sihirdir" dediler." (Âl-i İmrân, 3:19)

⁴⁴ el-Bakara, 2:208.

yargılı bir şekilde kullanmış, öteki saydığı din kardeşinin düşüncelerini sahih-fâsit, hak-batıl, ehl-i hak – ehl-i bidat ikilemelerinde konumlandırmıştır.⁴⁵ Ümmet için zorunlu olan kardeşlik teorisi, alt kimlik mensuplarına indirgendiğinde, farklı aidiyetleri olan insanların birlikte barış içinde olma ihtimali ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla Müslümanın Müslümana silah çekmesi, onu cehennemlik kulan bir davranış⁴⁶ olmaktan çıkıp, Allah-u Ekber nidasıyla öldüren cihat yaptığını düşünmeye; kelime-i şahadetle ölen de şehit olduğunu düşünmeye başlamıştır. Her iki tarafın zihninde izah bulan bu eylem, çatışmanın yakıtını oluşturmuştur.

Yaratılıştaki özel durum açıklanmakla birlikte, yeryüzünde gezenerlerin, hatta gökte uçan kuşların bile bir ümmet olduğu beyanı⁴⁷ farklılıkların normal olduğunu, hatta imtihan etmek için böyle takdir edildiğini dikkatlere sunmaktadır. Dönüşün Allah'a olduğu vurgusuyla⁴⁸ birlikte, iyiliklerde yarışma tavsiye edilmektedir.⁴⁹ Bu da marufun yaygınlaştırılmasına, adaletin ikamesine, iyinin, huzurun ve barışın hâkim kılınmasına yapılan bir teşvik olarak görülmektedir. Bunun bir emir kipiyle zikri ise olguya farklı bir anlam katmaktadır:

“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor”.⁵⁰

Vahdetin Alt Yapısı

Vahdetin alt yapısında, iradi bir eylem olarak tercih yatmaktadır. “Dinde zorlama yoktur”⁵¹ beyanı ile din olarak İslam'ı tercihin bireylere bırakıldığı, bireysel yaşamda da kişinin dindarlığına çok fazla müdahale edilmediği halde, haklara tecavüz ve toplumsal hayatı ilgilendiren, özellikle de spekülâtif değeri olan eylemlerde, ciddi yaptırımı olan hukuk devreye girmektedir. İrtidat, terör, yol kesme, kat-

⁴⁵ Fevzi Rençber, İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları, e-Makâlât, 10:1, 2017, s.81.

⁴⁶ T001459 Tirmizi, Hudud, 26.

⁴⁷ En'âm, 6:38.

⁴⁸ Enâm, 6:164.

⁴⁹ Maide, 5:48; El-Bakara, 2:148.

⁵⁰ Nahl, 16:90.

⁵¹ “Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan tam olarak ayrılmıştır. O halde, kim tâğûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapaşğlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir” (el-Bakara, 2:256).

liam ve hatta farklı boyutlarıyla şiddet bu bağlamda değerlendirilmelidir. Zira toplumun anlamlı bir parçası olan her bireyin hakkı ve sorumluluğu olduğu gibi, toplumsal yaşamın da gerekleri bulunmaktadır. Birlikte yaşama kültürü ve sorumluluğu gereği, Müslümanın bir başka Müslümana eziyet etmesi düşünülmediği gibi, onun yolundan eziyet verici unsurların kaldırılması sevap kazandıracak özel eylemler olarak nitelendirilmektedir. Nitekim Ebu Berze el-Eslemî kendisine öğüt vermesini istediğinde Hz. Peygamber'e 'Bana faydalanacağım bir amel söyle' demiş; O da, "Müslümanların yolunda bulunan sıkıntıyı gider"⁵² buyurmuştur.

Kazara bile Müslümana zarar vermesi endişesiyle, silahların taşınmasında önlem alan Hz. Peygamber, "Müslümana sövmek fasıklıktır, onunla savaşmak ise küfürdür"⁵³ uyarısında bulunmaktadır. Müslümanların kendi aralarındaki sürtüşmenin vereceği zararı dikkate alan Hz. Peygamber şu açıklamayı yapmıştır:

"İki Müslüman vuruşurlarsa, öldüren de öldürülen de cehennemlidir." Ey Allah'ın Rasulü, öldüreni anladık ancak öldürülen neden cehennemlidir? diye sorulduğunda, "o da arkadaşını öldürmeyi istiyordu."⁵⁴

Söz konusu topluluğu kardeş ilan eden Yüce Allah, onları muhatap alarak, "Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın"⁵⁵ uyarısında bulunmaktadır. Aralarında çıkan tartışmalarda çözüm yolu olarak "... eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin, Allah ve Resulüne itaat edin"⁵⁶ önerisinde bulunmaktadır. Ayetteki "mümin iseniz" vurgusu, Allah Rasulü'nün yukarıda yer alan ifadesiyle birlikte düşünüldüğünde, tehditkar bir anlam taşıdığı fark edilecektir.

'Kardeşlik' hukukuna dayanan ve özel bir manifestoya sahip olan bu yapıda, infak, tasadduk, ikram, hediyeleşmek vb. övülen davranışlar yapının sağlam çatılmasını, merhamet, affedicilik, hoşgörü ve sabır gibi erdemler de, ortaya çıkacak olumsuzluklar karşısında do-

⁵² İbn Mâce, Edeb, 7.

⁵³ Müslim, İman, 116.

⁵⁴ Buhari, Diyât, 2.

⁵⁵ Âl-i İmrân, 3:103.

⁵⁶ el-Enfâl, 8:1.

kunun kaynaşmasını sağlayan önemli vasıflardır. Birliğin bozulmasına, huzurun kaybedilmesine neden olacak anlaşmazlık veya sür-tüşme olması halinde, çözümün hatta sorumluluğun tek başına taraf-lara bırakılmadığını görmekteyiz. Bu noktada Müslüman şahısların, aile, kurum ya da devletin müdahale etmesi beklenmektedir:

“Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa ara-larını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Al-lah'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık arala-rını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever. Mü'minler an-cak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edil-sin.”⁵⁷

Müntesipleri arasında kardeşlik hukukunun cari olduğu bu yapı için vahdet ya da onun tezahür etmiş bir formu olarak kullanılan üm-met kavramı, bir bina metaforu ile anlatılmaktadır. Söz konusu tas-virde, tuğlaları birbirine geçmiş, dışarıdan bakıldığında tuğlaların ay-rık yapısı bile fark edilmeyen bütünlükte bir yapı dikkatlere sunul-maktadır. Binanın tuğlaları, farklarına rağmen bünyede yer alır ve birbirini güçlendirir.⁵⁸ Bu binanın oluşumunda olduğu gibi, ümmetin oluşumunda her mümine ihtiyaç duyulmaktadır ve her müminin yeri özeldir. Küçük de olsa, binada bir boşluğu kapatacaktır. Bazıları ise binanın yükünü çekecek güçlü malzemeyi temsil eder. Ancak zayıf-ların zayıflığı, ne kendisine, ne de dışarıdakilere hissettirilmeyecek-tir.

Davete icabet ederek her yeni gün cemaate katılanların arasında vahdeti inşa etmek isteyen Hz. Peygamber, her iki tarafa da özel uyarılarda bulunmaktadır. Bunların başında İslam oluşla ilişkilendirdiği “*Mümin, insanların kendisinden güvende olduğu; Müslüman ise, diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir*”⁵⁹ tanım-laması dikkat çekicidir. Müminin diğer müminlerle ilişkisi, sevgi te-melinde olmadığı sürece gerçek manada iman etmiş olmayacağı, do-layısıyla cennete giremeyeceği vurgusu, sadece dokunulmamasını değil kollanmasını da zorunlu kılmaktadır:

⁵⁷ Hucurât, 49:9-10.

⁵⁸ Tayâlisî, Müsned, I, 264.

⁵⁹ İbn Hibban *Sahih-i İbn Hibban Birr ve'l-İhsan* 510, 2/264.

“Nefsim elinde olana yemin olsun ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam olarak) iman etmiş olamazsınız. Size yaptığınızda birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi! Aranızda selamı yayınız”^{60.}

Hız. Peygamber Müslümanların birbirleriyle olan irtibatlarının koparılması uyarısında bulunmuş,⁶¹ üç gecedan fazla küs durmalarını yasaklamış,⁶² çatışmalarını ise, her iki tarafın yani ‘ölen de öldüren de cehennemliktir’⁶³ tehdidiyle önlemek istemiştir.

Hız. Peygamber kardeşliği inşa etmek, toplumda huzur ve güveni ihdas etmek ve yapıyı güçlendirmek için, mümine yönelik fedakârlıklar karşısında Allah’ın ona vekâleten karşılık vereceği müjdesini vermektedir:

“Müslüman Müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz. Her kim (din) kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını yerine getirir. Her kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse (ve onu ferahlatır) Allah da kıyamet gününde onun sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir (ve onu ferahlatır.) Her kim bir Müslümanın (dünyada bir ayıbını) örterse, Allah da kıyamet günü (mahşer halkı huzurunda onun günahlarını ve ayıplarını) örter.”⁶⁴

Hadislerde dikkatimizi çeken ‘mümine lanet etmek ya da küfür isnat etmek onu öldürmek gibidir’⁶⁵ uyarıları, dışlama, ötekileştirme vb. ihtimalleri ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler olarak görülmektedir. Kin besleyen kişilerin şahitliğinin kabul edilmediği⁶⁶ yönündeki kanaat de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Önemine binaen Hız. Peygamber vasiyeti sayılan Veda hutbesinde de aynı hususlara vurgu yapılmış; ötekileştiren, birliği ve huzuru bozan davranışlara dikkat çekilmiştir.⁶⁷ Bu bağlamda müminlerin birbirleriyle olan

⁶⁰ Ebu Davud, Edeb, 130, 131.

⁶¹ Müslim, Birr ve Sıla, 30.

⁶² Müslim, Birr ve Sıla, 23.

⁶³ Müslim, Fiten ve Eşrâtu's-Sâa, 15.

⁶⁴ Buhari, Mezalim, 3.

⁶⁵ Musannef-i Abdurrezzak, 10, 463.

⁶⁶ İbn Mâce, Ahkâm, 30.

⁶⁷ Yavuz Ünal, Hız. Muhammed’in Vasiyeti: Veda Hutbesi, Çorum, trs., ss.45-46.

ilişkilerinde kırgınlıklara neden olacak tavır ve uygulamalar da yasaklanmıştır:

“Birbirinizi kıskanmayın! Müşteri kızdırmayın! Birbirinizden nefret etmeyin! Birbirinize sırt çevirmeyin! Biriniz diğerinin satışı üstüne satış yapmasın! Kardeş olun ey Allah'ın kulları! Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez; onu yardımsız bırakmaz, onu aşağılamaz.”
“Kişiye kötülük namına Müslüman kardeşini aşağılaması yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, malı, onur ve şerefi Müslümana haramdır.”⁶⁸

Vahdeti İnşa Süreci

Vahdetin inşası şüphesiz bir süreç işidir. Rabbinden aldığı vahyin rehberliğinde davete başlayan Allah Resulü, bireylerin kendi konumlarına ilişkin farkındalık oluşturmakla işe başlamıştır. Bu, sorgulama yeteneği olan insanın merakını celbeden, ne olduğu, nereden geldiği ve nereye gideceği sorularını karşılayan bir sürecin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. İlk vahiy bu gözle değerlendirilecek olursa, “Yaratan Rabbin” ifadesinin Hâlık’la mahlûkun pozisyonunu belirlediği gibi, Rab kavramının, eğitim, gözetim ve denetim üzerine kurulu olan sürekli bir ilişkiyi ima ettiği görülecektir. Sureye ad olan “Alak” kelimesi ise, en basit ve değersiz olan atık sudan, her parçası özel bir sisteme sahip olan, azaların birleşiminden oluşan en mükemmel varlığa dikkatleri çekmektedir. Diğer bir ifade ile alak kelimesi, insanın neden yaratıldığını açıklamaktan ziyade Yaraticının gücüne atıfta bulunmaktadır. Üstelik müşrik zihniyetin, araçlar ihdas ederek çözüm aradığı, yaratıcılığını kabul etmesine rağmen uzakta ve ilgisiz gördüğü için, O’na yakınlaşma imkânı aradığı Rab, yarattıklarıyla ilgisini koparmadığını, yaratarak bırakmadığını, insana olan ilgisini, ikramını/lütfunu sürdürdüğünü dikkatlere sunmaktadır. Hatta Rabbin ikramı ve ilgisi o kadar fazladır ki, değerlendirip çıkarımlar yaparak kendisine ulaşmasını sağlayacak akıl nimetiyle insanı donatmış, insanın etrafında olup biten her şeyi de, kendisine ulaştıran bir ayet olarak tanzim etmiştir. Üstelik Rab Teala, insana bilmediğini de öğretmiştir. Peygamber olarak görevlendirilen Âdem (as) ile başlayan öğretim süreci Hz. Muhammed ile yeni bir boyut kazanmıştır. Buna

⁶⁸ Müslim, Birr ve Sila, 32.

rağmen haddini bilmeyen insan, nankörlük edecek ve azacaktır. Oysaki bu dünyada kalıcı olmayan insanın, dönüşü de kendisine olacaktır.⁶⁹

İlk vahiyle birlikte Hz. Peygamber'in dile getirdiği bu söylem, muhataplarının zihninde karşılığını bulmuştur. Nitekim Hz. Peygamber'in diliyle insanlığa ulaştırılan bu söylemi, Hz. Hatice, Hz. Ebu Bekir vb. erdemli insanlar doğru değerlendirmiş; üstün ahlak ve erdem olarak parlayan hakikat karşısında teslimiyet göstermiştir. Ebu Cehil, Ebu Leheb vb. şahısların temsil ettiği zihniyet ise, ilahi söylemi kendi düzenlerine bir tehdit olarak algılamış ve bütün güçleriyle mücadeleye girişmişlerdir. Hürriyetinden yoksun olan katmanın temsilcisi olarak köle pozisyonundaki Bilal ise, onda kendisine insanlığını hatırlatan ışığı görmüştür. Bu nedenle insanlığın havsalasının almadığı işkenceler bile, ona bir an olsun geri dönmeyi cazip kılamamıştır. Böylece muhataplarını pozisyon almaya sevk eden farkındalık, ilk vahiyle sağlanmış oldu. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği hidayet karşısında insanların kimi taraf, kimi de karşıt olarak konumlandılar.

Ahlakın Tezahürüyle Vahdetin İmkânı Arasındaki İlişki

Varlıkla ilişkilendirilen, bireysel tercih ve fertlerin nefis tezkiyesi ile vahdetin imkânı arasında, zorunlu bir ilişki görülmektedir. Zira söz konusu oluşum, yasa veya baskı ile kurulan bir teşekkül değildir. Aksine inancın zorlaması ve ahlakın sağladığı imkânla, sosyal hayatın bir gereksinimi olarak ortaya çıkmaktadır. Müntesiplerindeki benzer hassasiyetler, ahlaki yaklaşımlar ve ortak gaye, oluşma sürecini hızlandırmaktadır.

Bu aşamada fark etmek, bilmek, hatta kabul etmek eylem olarak yeterli görülmemektedir. Aksine bir şeyler yapması, Rabbin taleplerini karşılama, en azından karşılama çabası bireyden beklenen asgari kulluk olarak görülmektedir. Diğer bir ifade ile insanın kendine, ailesine, toplumuna ve Rabbine karşı sorumluluk üstlenmesi, şahsiyetini belirginleştirmesi, ahlakını güzelleştirmesi gerekmektedir. Zira iyiyi ve kötüyü belirleyen Allah, özel niteliklerle yarattığı ve

⁶⁹ el-Alak, 96:1-16.

imtihan etmek için belirli bir süre ile bir pozisyona yerleştirdiği insandan, sadece kendisine kulluk etmesini istemiştir.⁷⁰ Aslında bu, hayatın da ölümün de var oluşunu anlamlandırılan şeydir. O, hayatı da, ölümü de, akıl edebilme ve tercihte bulunabilme yeteneğine sahip olmak gibi özel vasıflarda yarattığı kullarının hangisinin daha güzel iş yaptığı ortaya çıksın diye yaratmış ve birbiriyle ilişki içerisine sokmuştur.⁷¹ Bunun için insanın, kendisine verilen irade gereği iyiyi ya da kötüyü tercih imkânını, iyiden, güzelden ve hayırdan yana kullanması gerekmektedir. Böylece eylemle beslenmeyen fücür yeteneği köreltilmiş, nefis tezkiye edilmiş / arındırılmış olacaktır. Bu durum ayet-i kerimede açık bir şekilde vurgulanmıştır:

“Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene and olsun ki, nefisini arındıran kurtuluşu ermiştir.”⁷²

Nefsini tezkiye etmeyen, hatta isteklerini yerine getirmek suretiyle onu güçlendirenler ise, onun kontrolü altına girecektir. Biraz daha ileri gidildiğinde onu ilahlaştırmalar başlayacaktır.⁷³ Ancak her iki durumun sonucu da ahlak olarak okunmaktadır. Vasfa göre değişmekle birlikte bu vasıfların sahibi, biri güzel, diğeri çirkin; biri ahlaklı, diğeri ahlaksız olarak anılmayı hak edecektir.

Burada kişinin Rabbi ile olan güçlü ilişkisi, ya da irtibat kopukluğu dikkat çekmektedir. Rabbiyle irtibatını koparan, farkına varmadan nefsinin kontrolü altına girecektir. Beklentileri ve korkuları ilişkilerini yönlendirecek, dolayısıyla kibirli, bencil, menfaatperest, zalim vb. davranış modellerini karaktere dönüştüren tipler tezahür edecektir. Bu nedenle Hz. Peygamber dolayısıyla müminler birçok kez ve açık bir şekilde uyarılmıştır:

"Buna inanmayan ve nefsinin arzusuna uyan kimseler, seni ondan (ona hazırlanmaktan) sakın alıkoymasın, sonra helâk olursun!"⁷⁴

⁷⁰ Beyyine, 98:5.

⁷¹ Müllk, 67:2.

⁷² Şems, 91:7-9.

⁷³ Furkan, 25:43.

⁷⁴ Tâhâ, 20:16.

“Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilâh edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?”⁷⁵

“... bil ki onlar sadece kendi nefislerinin arzularına uymaktadırlar. Kim, Allah'tan bir yol gösterme olmaksızın kendi nefsinin arzusuna uyandan daha sapıktır.”⁷⁶

“Nefsinin arzusunu ilâh edinen, Allah'ın; saptırdığı ve kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne de perde çektiği kimseyi gördün mü?”⁷⁷

“Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız.”⁷⁸

“... Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”⁷⁹

“O hâlde, gücünüz yettiği kadar Allah'a karşı gelmekten sakının. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğiniz için harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”⁸⁰

Kul Rabbini unuttuğunda, Rabbi de ona nefsini unutturacaktır.⁸¹

Bu ise arındırılması için dikkat ve emek isteyen nefsin, hoşnut edilmesi, hatta esiri olmak gibi bir sonucu insana dayatacaktır. Şeytan sembolizmi ile ilişkili olan nefis, Allah'ın istediğinden farklı hatta karşıt şeyler talep etmektedir. Nefsin talepleri küçük şeylerle başlayacak; ancak şiştiği oranda talepleri de büyüyecektir. Bu nedenle özelde kul olabilmek, genelde ise ümmetin bir parçası olabilmek için kontrol altına alınması, tezkiye edilmesi, dolayısıyla güçten düşürülmesi gerekmektedir.⁸² Ona uyararak hata yapıldığında da telafi edilme yoluna gidilmelidir. Bu noktadaki mümin tavrı ayette şöyle açıklanmaktadır:

“Onlar, çirkin bir iş yaptıkları, yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağış-

⁷⁵ Furkan, 25:43.

⁷⁶ Kasas, 28:50.

⁷⁷ Câsiye, 45:23.

⁷⁸ Kâf, 50:16.

⁷⁹ el-Haşr, 59:9.

⁸⁰ Teğâbun, 64:16.

⁸¹ “Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da kendilerine kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar fâsık kimselerin ta kendileridir” (el-Haşr, 59:19).

⁸² el-Bakara, 2:54.

lanmasını isteyenler -ki Allah'tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir.”⁸³

Nefsin tezkiye edileceği ve iradenin ortaya konulacağı yani kulluğun gösterilmesi gereken yer, dünyadır. Bu nedenle Yüce Mevla, dünyada bulunan her şeyi, insana hizmet etsin diye, insanı da kendisine kulluk etsin diye yaratmıştır. Kulluğun tezahür edeceği alan, mekân olarak yeryüzüdür; ancak dünya hayatının kendisi de aldatıcının oyun kurma alanıdır:

“Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir.”⁸⁴

“Onlar, ahireti verip dünya hayatını satın alan kimselerdir. Artık bunlardan azap hiç hafifletilmez. Onlara yardım da edilmez.”⁸⁵

“İnkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterildi. Onlar iman edenlerle alay etmektedirler. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise, kıyamet günü bunların üstündedir. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.”⁸⁶

“İnsanların hangisinin daha güzel amel yaptığını deneyelim diye şüphesiz biz yeryüzündeki şeyleri ona bir zinet yaptık.”⁸⁷

Kulluk sınavında aldatıcı ya da çeldirici, iradeyi ve samimiyeti ortaya çıkaran dolayısıyla sınavı anlamlı kılan temel unsurlardan biridir. Bu aynı zamanda birlikte olabilme, birlik kurabilmek için uygun formun da inşası anlamına gelmektedir. Buradaki eksik veya fazlalıklar birliğin imkânını zora sokmaktadır. Zira insanın meskûn olduğu yer olan dünya boşuna yaratılmadığı gibi, insan da oyun olsun diye yaratılmamıştır.

Aldatıcıların başında gelen şeytan ve dünya hayatı, ahireti hesaba katmayan insanlara süslü gösterilmiştir. Bu dünya ve ahiret arasındaki tercihi önemli, samimiyeti ortaya çıkaracak imtihanları da

⁸³ Âl-i İmrân, 3:135.

⁸⁴ Âl-i İmrân, 3:185.

⁸⁵ el-Bakara, 2:86.

⁸⁶ el-Bakara, 2:212.

⁸⁷ el-Kehf, 18:7.

anlamalı kılmaktadır. Burada Hz. Peygamber'in akıllı insan tanımı, farkındalığı ortaya koymaktadır:

“Gerçekten zeki ve akıllı kişi, nefsinin kötü arzularına hâkim olup ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kişi ise, nefsinin her türlü arzu ve isteklerine uyarak hayatını devam ettirip, Allah'tan her şeyi ve Cenneti isteyen kişidir.”⁸⁸

Bireyden Ümmete: Parçaların Birleştirilme Süreci

Bireyin nefsinin kontrol altına alarak Rabbiyle ilişkisini düzenlemesi; yani tevhidin ikamesinden sonra, diğer müminlerle olan hukukunu da düzenlenmesi gerekmektedir. Bu işlenerek uygun hale getirilen parçanın, ana yapıdaki yerine konulması; dolayısıyla bütünün tamamlanması anlamına gelmektedir. Allah Teala bunu ifade etmek için, insan zihninin anlamını ve hukukunu tartışmasız bir şekilde kabullendiği kardeş kelimesini şemsiye kavram olarak kullanmaktadır. Yorum ihtimalini ortadan kaldıracak şekilde “Bütün müminler kardeştir. O halde, (her ne zaman araları açılsa) kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ki O'nun rahmetine nail olasınız”⁸⁹ açıklamasını yapmaktadır.

Allah Rasulü de, kardeşliği ifade ederken beden ve bina metaforunu kullanmaktadır. Bu teşbihin zemini ise ayette kullanılan “bünyanun mersûs” yani kenetlenmiş bir bina gibi aynı safta yer alan ve birlikte mücadele edenleri Allah sever⁹⁰ açıklamasıdır.

Müminlerin birlikteliği, Allah'ın sevgisini celb eden en temel unsurdur. Bu noktada Allah'ın, müminin vekili gibi bir işlev üstlendiği beyan edilmektedir. Öyle ki, bir mümin diğerinin sıkıntısını giderirse, Allah da kıyamet gününde onun sıkıntılarında birini giderecektir; işini kolaylaştırırsa Allah dünyada ve ahirette onun işini kolaylaştıracaktır. Müslümanın ayıbını örterse Allah da onun ayıplarını örtecektir. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da onun yardımında olacaktır.⁹¹

⁸⁸ Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyâme, 25.

⁸⁹ el-Hucurât, 49:10.

⁹⁰ es-Saf, 61:4.

⁹¹ Ebû Dâvûd, Edeb, 60.

Bu beyan, ümmet kavramının bir taraftan içini doldururken, diğer taraftan ona halel getirecek olan yıkıcı tavırlardan uzak durulmasını ve daha önemlisi diğer müminlerin buna müdahil olmasını sağlayacak uyarıların yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu da müminlerin arası bozulursa onları barıştırmın, ayıplarını araştırmayın, sıkıntıya düşüyse el atın, işini kolaylaştırın, yalnız bırakmayın, haset etmeyin, zanda bulunmayın, ayıplamayın, aşağılamayın vb. emirlerle tebarüz eden hassasiyetler oluşturmaktadır.

Sosyal ihtiyaçların karşılanması açısından tarihin gördüğü en başarılı operasyon olan ve 183 aileyi kapsayan Ensar-Muhacir eşleştirmesi, Müslüman zihninde ümmeti tanımlama, dolayısıyla kardeşliğin anlam çerçevesini çizme açısından oldukça önemlidir. Zira bu politika teorik olarak, sadece 'ihtiyacı karşılamak' gibi bir söyleme indirgenmeye müsait değildir. Nitekim bu durum, birbirlerinin dostları olduğu vurgusuyla ayete de yansımıştır.⁹² Allah Rasulü de kardeşliğin ontolojik anlamda varlık iddiasını, yapıyı oluşturan unsurlarla birlikte, birlikteliğe halel getiren söylem ve eylemlerden arındırmayı amaçlayan beyanları iç içe geçirerek izah etmiştir. Mesela iman etmiş olmak için birbirini sevmek, sevebilmek için selam vermek (irtibatlı olmak), çekiştirmemek, haset etmemek vb. olumsuz duygulardan kurtulmak, dolayısıyla kardeş olmak gerekmektedir. Söz konusu uygulamanın banisi olan Allah Rasulü, bireysel varoluşun öne çıktığı Mekke'den, toplumsal hayatın tanzim edildiği, yani Ümmetin inşa edildiği Medine'ye hicretinde insanlara şu şekilde hitap etmiştir:

"Dürüst olunuz, zira dürüstlük iyiliktir. Yalandan kaçınınız. Zira o fasıklıktır. Birbirinize buğz etmeyin, birbirinize sırt dönmeyin, birbirinizle irtibatınızı kesmeyin, Allah'ın emrettiği gibi kardeşler olun. Allah'tan afiyet isteyiniz. Zira kula, emin olunan inançtan sonra, afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir."⁹³

Hz. Peygamber'in Medine'nin ilk yılında dikkat çektiği bu unsurlara, vefatının ardından Halife seçilen Ebu Bekir de işaret etmiştir. Zira o, ümmetin başına geçtiğinde, merkezi yönetime boyun eğmek, dolayısıyla birlik olmakla, Hz. Peygamber'in şahsı arasında ilişki kuran kabilelerin direnci ile karşılaştı. Zihnindeki ümmet algısının tehdit altında olması nedeniyle aynı hutbeyi o da okumuştur.

⁹² Enfal, 8:72.

⁹³ Bezzâr, Müsned, 1, 202.

Vahdetin Çözücüsü: Kibir, Bireysellik ve Özenti

İnananlar topluluğunu muhatap alan Allah Teâlâ, dinin ve medeniyetin kurucu metnini işaret ederek, Allah'ın ipine sınımsız sarılın ve dağılmayın⁹⁴ uyarısında bulunmaktadır. Yine 'Ey iman edenler!' hitabıyla dikkatleri çekilen ümmete, "... İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir"⁹⁵ uyarısını yapmaktadır.

Emir kipiyle gelen bu talimatlar, farkındalık sahibi inanan insan için birlikte iş tutmak ve yürümek hususunda muhayyerlik hakkı tanımamaktadır. Bu bağlamda bencillik, imanın kemale ermesinin engeli olarak görülmektedir. Bu hususa dikkat çeken Hz. Peygamber, "Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir kişi hayırdan kendisi için istediğini, Müslüman kardeşi için de istemedikçe mükemmel bir şekilde iman etmiş olmaz"⁹⁶ buyurmaktadır. Bu olumsuz nitelik, vahdetin inşasına katkı sağlayacak uygun bireylerin gelişmediğini de ortaya koymaktadır.

Allah Rasulü'nün uyarılarında, Müslümanlardan birinin, bir kabilenin veya bir milletin kendini farklı görme ve kardeşlerini aşağılamayı içinde barındıran kibirden de uzak durması talep edilmektedir. Hz. Peygamber'in "Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremez"⁹⁷ hadisindeki ağır tehdit, sadece bir kalp hastalığı olmasına bağlanmamalıdır. Bir başka rivayette, büyüklük taslayan kişi ile Allah'ın kıyamet gününde konuşmayacağı bilgisi aktarılmaktadır.⁹⁸ Zira farklı tezahürleri olan bu nitelik, bireyin ayrışmasıyla sonuçlanacak olan bu süreçte, ana dokuya zarar verecek bozulmanın başlangıcıdır.

Müslümanlardan birinin diğerlerinden ayrı durmasını, onları aşağılamasını, kendi menfaatini kollamasını ve ait olduğu kültürel yapının dışında, farklı kimliklere nispet edilen formları ve yaşam biçimine öykünmesi ciddi bir risk olarak görülmektedir. Buna dikkat

⁹⁴ Âl-i İmrân, 3:103.

⁹⁵ el-Mâide, 5:2.

⁹⁶ İbn Hanbel, III, 206.

⁹⁷ Ebu Davud, Libas, 26.

⁹⁸ Müslim, İman, 172.

çeken Hz. Peygamber, “Kim bir kavme benzerse onlardandır”⁹⁹ buyurmaktadır. İlgili ile başlayan, muhabbetle biçimlenen bu süreç, benzemekle sonuçlanmaktadır. Bunu ana yapı için risk olarak gören Hz. Peygamber, aidiyet sorununa işaret ederek uzak durulmasını talep etmektedir.

Kendisini yapının bir parçası olarak görmemenin bir sonucu olarak ortaya çıkan ilgisizlik ve sorumsuzluk ise, Allah Rasulü'nün ifadelerinde, aidiyetini reddedecek kadar ağır bir üslup dikkat çekmektedir:

“Müslümanların işleriyle ilgilenmeyen kimse onlardan değildir. Allah adına, Peygamberi adına, kitabı adına, imamı adına ve bütün Müslümanlar adına nasihat etmeyen (hassas davranmayan) kimse onlardan değildir.”¹⁰⁰

Allah'ın ipi, -kible ayırımında olduğu gibi- hedefin, ilkelerin, mükâfatın ve cezaların tek bir kaynak üzerinden belirlenmesi anlamına gelmektedir. Bunu izah ederken de, “gökten yere sarkıtılmış ip” teşbihiyle Kur'an'a atıfta bulunmaktadır.¹⁰¹ Oluşturulan birlikteliğin korunmasına yönelik uyarılar hatta tehditlerde ise varlık ile yokluk arasındaki çizgiye dikkatleri çekmektedir:

“Allaha ve Onun Resulüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kesilip) gider. Bir de sabr(-u sebat) edin (katlanın). Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”¹⁰²

Birbirinizle çekişmeye girmeyin uyarısı, yoksa zaafa düşersiniz, düşman karşısında hesaba katılmayan kolay lokmaya dönüşürsünüz tehdidiyle birlikte gelmektedir. Müslümanların birliğini terk etmeyi veya onlara karşı savaşa girmeyi Hz. Peygamber şu ifadeleriyle reddetmektedir:

“Kim (devlet başkanına) itaatten çıkar ve İslâm cemaatinden ayrılırsa cahiliye ölümü üzerine ölür. Kim ümmetime karşı ayaklanırsa, salihini, fasığını ayırmadan (silah çekip) onları vurursa, müminlerine yaptığına aldırılmaz, (zimmilerine karşı) ahdine vefa etmezse benden değildir.

⁹⁹ Ebu Davud, Libas, 4.

¹⁰⁰ Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrir, el-Mektebül-İslâmî, Beyrut, 1985, II, 131.

¹⁰¹ İbn Hanbel, Müsned, III, 15.

¹⁰² el-Enfâl, 8:46.

Kim soy sop (ırkçılık) davasına teşvik ederek veya ırkçılık adına öfkelenerek isyankarların bayrağı altında savaşır ve öldürülürse (o kişinin ölümü) cahiliye ölümüdür.”¹⁰³

Müslümanlardan başkasına benzemek, onlara özenmek ‘bizden değildir’¹⁰⁴ tehdidiyle reddedilirken, cemaatten ayrılmak yani vahdetin parçası olmamak ise cahiliye ölümüyle ölmek olarak nitelenmektedir. Zira ayet-i kerimede “Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir”¹⁰⁵ uyarısı da bu tehdidi güçlendirmektedir. Uyarılara kulak verilmemesi durumunda ne olacağı da, başka bir millet üzerinden ayete konu edilmekte ve Müslümanlar uyarılmaktadır:

“Onlar müstahkem kaleler içinde veya duvarlar arkasında olmadan sizinle toplu hâlde savaşmazlar. Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın. Hâlbuki kalpleri darmadağınaktır. Bu, onların akılları ermez bir topluluk olmalarındandır.”¹⁰⁶

Ayetin vurgusunda dışarıdan birlik sanılması, kendi aralarındaki çekişmelerde insafsızca mücadele etmeleri, toplu hareket etmelerini önleyen yapısal zaafılar olarak gösterilmektedir. Bunun sonucu doğal olarak hezimet ve bozgun olacaktır.

Sonuç

Esas itibarıyla müminlerin, kimlik, aidiyet ve sorumluluk bilinci üzerine bina edilen kardeşlik, vahdet olgusunu teoride kalmaktan kurtarmıştır. Zira mümin olmak, kardeş olmayı; kardeşlik ise yapısal olarak vahdeti olgusunu zorunlu kılmaktadır. Oluşturulan vahdet de, sembolik bir şey değildir. Zira o yapı, misyon sahibi ve diri bir birlik-teliktir. Bunun en güzel uygulamasının görüldüğü, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in inşa ettiği vahdet ve onun etkisinin sürdüğü asr-ı saadet özlenen ve yeniden inşası hayal edilen bir dönem olarak Müslüman bilinçleri süslemektedir.

İlk ayetin inzaliyle inşası başlayan vahdet süreci, bireylerin yapıya uygun hale getirilmesi yani birlik olmaya engel olacak kapris,

¹⁰³ Nesai, Muharebe, 28.

¹⁰⁴ Tirmizi, İsti'zan ve Âdâb, 7.

¹⁰⁵ Nisa, 4:115.

¹⁰⁶ Haşr, 59:14.

düşünce, tutum ve davranışlardan arındırılması çabasıyla imkan bulmuştur. Allah'ın ipine sımsıkı sarılma, birlik olma, dağılmama emri, Müslüman olmanın ya da Müslüman olarak yaşamanın doğal bir parçası olarak Müslümanlarla ilgilenmeyi zorunlu kılmaktadır. İmanla kişinin kardeşine muamele biçimi arasında kurulan ilişki, Müslümanlar açısından vahdeti bir zorunluluk haline getirmiştir. Zira onların işleriyle, sıkıntılarıyla ilgilenmeyen onlardan olmamakla tehdit edilmiştir. Cemaatin terki halinde, cahiliyye ölümüyle ölüneceği vurgusu ise, Müslüman için varoluşla ilgili bir zorunluluğu ifade etmektedir.

Risalet döneminde, vahiy tarafından gerekli yönlendirmelerle Hz. Peygamber tarafından model oluşturulmuştur. Bu süreçte Hz. Peygamber'in takip ettiği strateji, her müminin muhatap olduğu yapısal hazırlık, vahdetin fiilen gerçekleştirilmesini sağlayacak pratik uygulamalar ve teorisinin oluşturulmasını sağlamıştır. Ayrıca muhtemel riskleri de bertaraf etmeyi stratejik bir hedef haline dönüştürmüştür.

50 | db

Hz. Peygamber, bir taraftan vahdetin inşa faaliyetinde usta rolüne sahip iken, diğer taraftan sürecin bir nesnesi olarak görülmektedir. Zira vahiy tarafından yönlendirilmekte, uyarılmakta veya onaylanmaktadır. Bu süreçte temel hedef olarak söz değil, eylem; teori değil pratik esas unsur olarak görülmektedir. Eylem de tek başına yeterli görülmemekte; ona götüren niyet dikkate alınmaktadır. Bu ise her şeyi bilen Allah Teâlâ karşısında yapmacık tavırların anlamsızlığını hatta sorumluluk doğurduğunu dikkatlere sunmaktadır.

Hz. Peygamber ve beraberindeki müminler, samimiyet, fedakarlık ve gayretleriyle, tarihin her döneminde idealize edilecek bir modeli oluşturmuşlardır. Bu nedenle söz konusu dönem asr-ı saadet olarak nitelenmiş, oluşum da İslam'ın tarihsel gerçekliği ve ifadesi olmuştur. Bu durum dönemin sorunsuzluğunu ifade etmekten ziyade, yapının kuruluşu ve sitemin işleyişini dikkatlere sunmaktadır. Öyle ki süreçte rol alan aktörlerden bazıları, cehennemle tehdit edilirken, bazıları yürüyen cennetlik, ya da yaşayan şehit olarak görülmüştür.

Söz konusu oluşum, müntesiplerinin pozisyonlarını, doğasını ve kişilik özelliklerini yok saymaksızın, hatta kişisel özellikleriyle ana yapıya katkı sağlayan parçaların oluşturduğu birlik olarak görülmektedir. Ancak birey bazında oluşan ahlaki zaafklar, yaygınlaştığında ana yapıda bağ bozumunun yaşanması kaçınılmazdır. Pozisyonun

değişimi de bozumun benzeri bir değişime bağlıdır. Zira sünnetullah, toplumsal değişimin, bireylerin değişimine bağlı olduğunu beyan etmektedir.¹⁰⁷

İslam olmayı ifade eden tevhidin toplumsal hayattaki karşılığı vahdettir. Diğer bir ifade ile mknatısın zıt kutuplarının birbirini çekmesi ve bütünleşmesi gibi vahdet, kodlanan, yönlendirilen ve uyarılan Müslüman açısından sonuçtur. Sonuç elde edilemiyorsa, matematiksel işlemlerde olduğu gibi dönülerek nerede hata yapıldığının tespit edilmesi ve düzeltilmesi gerekmektedir. Ancak kimlikli, sorumluluk duygusu gelişmiş ve mizanı hesaba katan bir hayat anlayışı ile hareket eden müstakil varlıklar oluşmadığı sürece, vahdetin gerçekleşme ihtimalinin olmadığı da görülmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak, Ebu Bekir es-San'ânî. Thk. Habiburrahman el-A'zamî. *el-Musannef*. Beyrut: Mektebetü'l-İslamî, 1983.
- Akyüz, Ed. Prof. Dr. Vecdi. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam (1-5)*. İstanbul: Beyan Yay., 1994.
- Bezzâr, Ebu Bekir Ahmed b. Amr, ve bn Abdulhâk. *Müsned*. Beyrut, 1409.
- Bozkurt, Nebi. *Asr-ı Saadette Mescid ve Fonksiyonları*. İstanbul: MÜSBE, 1984.
- Çirkin, Mikail. *Asr-ı Saadette İman-Amel Münasebeti*. Konya: SÜSBE, 1996.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b Abdurrahman. *Müsnedü'd-Dârimî*. Riyad, 2000.
- Demircan, Adnan. «İslam'da Vahdet: Kutlu Elçilikle Şirkten Tevhide, Tefrikadan Vahdete Yolculuk.» *Hız Peygamber Tevhid ve Vahdet* içinde, 11-19. Şanlıurfa, 2016.
- Duman, Abdullah. *Asr-ı Saadette Müslüman ve Yahudi İlişkileri*. Van: YYÜSBE, 1995. <http://www.yunanistan.co/yananistan/yananmitolojisi/yananmitolojisitanriları>. 16 01 2020. <http://www.yunanistan.co> (erişildi: 01 16, 2020).
- İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yay., 1983.
- İbn Hibbân, Ebu'l-Hasan Alâaddin Ali b. Balaban b. Abdullah. *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998.
- Müslim, el-Huseyn b. Haccac. *el-Cami es-Sahih, thk.: Muhammed Fuad Abdülbaki*. İstanbul, 1981.
- Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî. *Sünen-i Nesâî*. Riyad: Daru's-Selâm, 2000.
- Pekdemir, Doç. Dr. Şevket. «Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme». *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15:1. 113-149.
- Rençber, Fevzi. «İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep - Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları». *e-Makâlât*. 2017:1. 77-102.
- Sargut, Cemalnur. «https://www.youtube.com/watch?v=Uf_9lwNceX4 (20.12.2019.)» tarih yok.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü's-Sağîr*. Beyrut: el-Mektebe el-İslamî, 1985.

¹⁰⁷ Ra'd, 13:11; Enfal, 8:53.

Tayalisi, Ebu Davud et-Tayalisi. *Müsned*. Haydarabad, 1321.
Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî. *Cami-u Tirmizî*. Riyad: Daru's-Selam,
2000.
Ünal, Yavuz. *Hz. Muhammed'in Vasiyeti: Veda Hutbesi*. Çorum: İlke-Der, Trs.

The Prophet Muhammed and The Process of the Muslim Unity (Vahdet)

Yavuz ÜNAL *

Extended Abstract

Mainly believers, brotherhood and fraternity built on identity, belonging and sense of responsibility, it saved the phenomenon of unity from being just a theory. The prophet (pbuh) established the unity, its influence persisted during the golden age and reconstruction embellishes Muslim consciousness as a dream period.

Unity, started with the denial of the first verse, adapting individuals to structure, i.e. whim, thought, which will prevent unity, has found ground in the effort to purify it from attitudes and behaviors. The command of God to hold tightly to the rope, to be united, not to disperse makes it imperative to deal with Muslims as a natural part of being a Muslim or living as a Muslim.

The relationship between faith and the way of treating other muslims and for muslims unity become necessity during life time. Unity become threatened to those who not interested in others affairs and troubles. Thus unity expresses an imperative for Muslim.

A model was created by the Prophet by inspiration. In this process, the strategy that the Prophet followed Structural preparation, in which every believer is prepared, has provided the creation of practical applications and theory that will enable actuality. It has also made a strategic goal to eliminate potential risks. While the Prophet had a master role in the construction activity of the wild, on the other hand, it is seen as an object of the process. It is guided, warned and approved by revelation. In this process words is not the main target, but actions and not theoretical but practical. The action is not considered sufficient alone, and the intention also taken into account, on the other hand, offers attention to the fact that contrived attitudes towards God, who knows everything.

The Prophet and his accompanying believers have created a model that will be idealized in every period of history with sincerity, sacrifice and efforts. For this reason, this period has been described as the golden age and the formation has become the historical reality and expression of Islam. This situation brings attention to the establishment of the building and the functioning of reproach, rather than to express the smoothness of the period. So that some of the actors who took part in the process were threatened with hell, while others were seen as a heavenly or a living martyr.

* Professor, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Theology, Department of Hadith yavuzun@omu.edu.tr, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-7927-2943>

The formation is regarded as a unity formed by the parts that contribute to the main structure with their personal characteristics, without ignoring the positions, nature and personality characteristics of their members. However, when the moral weaknesses, especially on the basis of individuals, become widespread, it is inevitable to experience a bond in the main structure.

The change of position also depends on a similar change of the disorder. God's role declares that social change depends on the change of individuals. The equivalent of tawhid, which means being Islam, is social union. In other words, as the magnet's opposite poles attract and integrate each other, violence is the result for the Muslim, who is coded, directed and warned. If no result can be obtained, it is necessary to determine and correct where the mistake was made by turning it, as in mathematical operations. However, it should also be seen that there is no probability of the occurrence, unless there are individual assets that have an identity, have a sense of responsibility and act with a sense of life that takes into account the balance.

Keywords: The Prophet, Brotherhood, Inspiration, Uniqueness, Unity of Muslim.

